

8. Крюкова Т.Л. Возрастные и культурные различия в стратегиях совладающего поведения / Татьяна Леонидовна Крюкова // Психологический журнал. – 2005. – Т.26. – №2. – С.5-15.
9. Ксенофонтова Е.Г. Исследование локализации контроля личности – новая версия методики “Уровень субъективного контроля” / Е.Г.Ксенофонтова // Психологический журнал. – 1999. –Т.20. – №2. – С.103-114.
10. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии // Сергей Леонидович Рубинштейн. – Спб.:Питер Ком, 1999. – 720 с.
11. Endler N. Magnusson D. Interactional Psychology and Personality // N.Endler, D.Magnusson. – New-York, 2006. – 456 p.
12. Levin K. Principles of Topological // Kurt Levin. – New-York, London, McGraw Hill, 1936. – P.9-13.

The situational and personal determinants of the coping-strategy choice are reviewed in the article. The dependences between the choice of coping-strategies during examinations and personal students' features such as: self-assessment, locus of control, self-control, uneasiness, achievement motivation, neuroticism are analyzed.

Keywords: situation, coping-behavior, to cope, self-estimation, locus of control, self-control, achievement motivation.

Отримано: 02.03.2011

УДК 378:159.9

Л.А.Мельник

Особливості розвитку позитивного ставлення студентів аграрного університету до психолого-педагогічних дисциплін

У статті основну увагу звернено на специфіку формування позитивного ставлення студентів аграрного університету до навчального процесу. Підкреслюється значення психолого-педагогічних дисциплін для розвитку професійної компетенції майбутніх аграріїв.

Ключові слова: позитивне ставлення, системний підхід, інтерес до психолого-педагогічних дисциплін.

В статтю звертається увага на специфіку формування позитивного відношення студентів аграрного університета до навчального процесу. Підкреслюється значення психолого-педагогічних дисциплін для розвитку професійної компетенції майбутніх аграріїв.

Ключові слова: позитивне відношення, системний підхід, інтерес до психолого-педагогічних дисциплін.

Актуальні питання управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів розглядали провідні педагоги та психологи: Н. Талізіна, П. Атаманчук, І. Бех, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, П.Я. Гальперіна та ін.

Разом з тим, питання формування позитивної мотивації студентів-аграріїв, проблема розвитку інтересу до психолого-педагогічних дисциплін не знайшла поки що свого висвітлення.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу проблеми формування фахової мотивації студентів аграрного профілю, висвітленню її актуального значення.

Досліджуючи процес адаптації студентів до умов життєдіяльності, Л. Зданевич експериментально доведено ефективність використання діагностики особливостей перебігу адаптаційного періоду. На підставі результатів діагностичного дослідження представлено психолого-педагогічну програму роботи з першокурсниками та доведено позитивний вплив формуючого експерименту на перебіг процесу адаптації студентів [7, с.12-17].

Аналізуючи цілісність Я-образу вчителя-професіонала, І. Зубкова підкреслює важливість урахування системи об'єктивних і суб'єктивних детермінант, а також гармонізації особистісних властивостей, які надають даному образу якісну визначеність [8, с. 4-9]. Підкреслюючи необхідність інтеграції, Д. Коломієць виокремлює проблему інтеграції знань з природничо-математичних і спеціальних дисциплін у професійній підготовці вчителя трудового навчання [9, с.5-8].

Узагальнюючи організаційно-педагогічні умови виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі, А. Галєєва підкреслює значення проблеми удосконалення виховного процесу в аграрному ВНЗ, уточнення змісту поняття "виховна діяльність викладача-аграрія" [5, с.12-16].

У сучасній системі вузівського навчання важливим є врахування синергетичного принципу самоорганізації відкритих систем в умовах нелінійності. Це дозволяє виявляти причинно-наслідкові зв'язки, що суттєво відрізняються від традиційних уявлень і розширюють можливості аналізу ефективності навчальних систем,

створюють варіативні умови для їх системного осмислення. У цьому контексті традиційне лінійне мислення вже є непридатним [6, с.1-2].

Теоретичними засадами розвитку позитивного ставлення студентів аграрного університету до психолого-педагогічних дисциплін у системі вузівського навчання, на наш погляд, виступають:

- ідея функціонування вищих навчальних закладів як системи організації навчально-розвивальної діяльності, у центрі якої – органічна єдність і взаємозв'язок викладання й учіння, що спрямована на досягнення цілей підвищення кваліфікаційного рівня майбутніх фахівців;
- підвищення кваліфікації студентів, яке здійснюється у відкритій, нелінійній та нерівноважній системі;
- методологія системного аналізу психолого-педагогічної ефективності фахового розвитку студентів.

Серед основних причин неефективної організації навчального процесу підготовки студентів аграрного профілю виділяємо: недостатнє врахування індивідуального досвіду вивчення психолого-педагогічних дисциплін та недостатньо сформований рівень їхніх педагогічних та психологічних компетенцій. Відповідно не створюються психолого-педагогічні умови для самореалізації студентів у процесі навчальної діяльності, оскільки технологія процесу навчання орієнтована переважно на репродуктивну діяльність, а не на розвиток самосвідомості, стимулювання до самоосвіти. Саме тому важливим завданням є педагогічно цілеспрямована організація особистісно орієнтованого навчання студентів на самостійне вивчення педагогічних та психологічних дисциплін.

На сучасному етапі розвитку суспільства відбувається переосмислення підходів до змісту й організації вищої освіти. При цьому основним завданням залишається підготовка висококваліфікованих фахівців. Саме тому вимоги до фахівця все більше актуалізують завдання підготовки активної цілеспрямованої особистості, що володіє професійною компетентністю і, передусім, психолого-педагогічними знаннями. У зв'язку з цим перед вищою школою стоять нові завдання. Їх вирішення пов'язано із формуванням інтересу студентів непедагогічних спеціальностей до вивчення психолого-педагогічних дисциплін, формуванням пізнавальної і професійної мотивації.

Позитивне ставлення до навчально-пізнавальної діяльності залежить, передусім від самого студента, його бажання опанувати знання, психологічних можливостей, сформованої мотиваційної сфери.

Мотиваційний компонент навчально-пізнавальної діяльності є проявом усвідомленого позитивного ставлення студента до процесу навчання. У зв'язку з цим необхідно приділяти особливу увагу питанню цілеспрямованого формування позитивного ставлення до процесу навчання, створенню психолого-педагогічних умов у вузі, які забезпечують відповідний рівень фахової мотивації.

Проведений аналіз вітчизняного досвіду показує, що мотивації студентів-аграріїв базуються на принципах системного професійного розвитку студента, коли наявна: інноваційність (інноваційний характер та орієнтація на провідний педагогічний досвід); оптимальність (визначення та при необхідності корекція процесу навчання залежно від рівня розвитку фахової компетентності студентів, визначеного в процесі діагностики фахових компетентностей).

Світовий досвід свідчить про те, що різноманітні соціально-економічні фактори впливають на формування мотивації студентів, формування потреби в самоосвіті та безперервному підвищенні кваліфікації в процесі навчання у вузі [3, с. 7-9]. Саме тому, на наш погляд, варто брати до уваги, з одного боку, досягнутий студентом серед однолітків рольовий статус, а з другого – рівень психологічної культури та педагогічні здібності.

Огляд наукових джерел, присвячених психолого-педагогічним чинникам, які враховуються у процесі створення ефективної мотивації студентів аграрного профілю показує, що впровадження у навчальний процес дисциплін психолого-педагогічного циклу значно підвищує рівень фахової мотивації студентів, створюють відповідні психолого-педагогічні умови для діагностики, розвитку і саморозвитку фахової компетенції, участі у групових дискусіях тощо.

У колективній монографії під редакцією А. Жилиної, присвяченій системним питанням освіти дорослих в умовах модернізації, представлено результати дослідження проблеми системного управління освітою дорослих [11, с.18-45]. Дослідники пропонують системно-інтеграційну методологію дослідження проблем управління якістю цієї освіти – акмеологічний підхід. Основна увага зосереджена на питаннях самоорганізації як системної підстави управління цією освітою в умовах модернізації системи освіти. Розглядаються проблеми самоврядування й управління освітою дорослих як провідний соціально-гуманістичний підхід в умовах модернізації системи освіти, а також підкреслюється важливе значення соціокультурного підходу до управління освітою дорослих, інноваційного та антропоекологічного підходів у її

системному управлінні, які виступають засадами міждисциплінарного підходу й визначають провідні тенденції розвитку системи освіти дорослих на початку XXI століття.

Використання акмеологічного підходу у системі професійної підготовки фахівців аграрного профілю передбачає чітке визначення цілей, завдань, змісту, вибір форм і методів навчання, виходячи з вимог, що висуваються до сучасної професійної діяльності, враховуючи інтереси, потреби, суб'єктивний досвід студентів. Ці чинники виступають психолого-педагогічною основою забезпечення організаційно-педагогічних умов, що дозволяють студентові цілеспрямовано засвоювати педагогічні та психологічні дисципліни.

Оптимальні психолого-педагогічні умови для формування і корекції мотивації студентів забезпечуються в процесі навчання, побудованого у відповідності з принципами соціально-психологічного тренінгу. Ми виділяємо, зокрема, акмеологічні умови вивчення психолого-педагогічних дисциплін, які, на наш погляд, комплексно забезпечують реалізацію моделі якісного професійного розвитку фахівця, сприяють моніторингу ефективності професійної перепідготовки в університеті, дозволяють підвищити готовність фахівців до опанування психологією та педагогікою.

Враховуючи, що мотиви вибору професії – система спонукань, спрямованих на реалізацію потреби опанувань певного виду професійної трудової діяльності, розглядаємо мотивацію вибору професій як складний комплекс мотивів, показники якого взаємодіють між собою. В цілому, мотиви вибору професії були зведені до чотирьох головних комплексів: інтерес, самооцінка професійної придатності, широкі соціальні мотиви, вузько особистісні. За цими комплексами природно стоять багато конкретних мотивів, зміст яких обумовлюється віком, індивідуальним досвідом, рівнем розвитку і особливостями особистості студента [4, с.3].

Визначаючи основні складові професійної спрямованості особистості, процесуальний та особистісний аспекти (мотиваційний, емоційний, оцінно-вольовий, когнітивний, дієво-практичний, орієнтаційний компоненти), Л. Сподін визначив рівні сформованості професійної спрямованості особистості на сільськогосподарські професії, критерії їх визначення, узагальнено провідні ознаки професійної особистості студентів вищих аграрних закладів освіти [10, с.2-4]. Безумовно, проблема підготовки фахівців для галузей АПК має низку особливостей, які обов'язково мають бути враховані всіма учасниками педагогічного процесу [6, с.5]. Ці питання проаналізовані, зокрема, М.Ф.Бабієнко [2, с. 11-16].

Враховуючи методологічні засади системного підходу, дослідники підкреслюють важливість урахування особливостей суб'єктів навчання, акцентуючи на необхідності розробки методики формування відповідальності, що становить комплекс взаємозумовлених етапів діяльності з реалізації засобів і методів формування відповідальності в певних педагогічних умовах [8, с.3]. Безумовно, системний підхід виступає основою формування мотивації. Саме тому вивчення майбутніми аграріями педагогічних та психологічних дисциплін дозволить усвідомити важливість системного підходу до самореалізації на рівні фахової підготовки до професійної діяльності.

Серед багатьох актуальних проблем формування інтересу до психології та педагогіки студентів-аграріїв акцентуємо на важливості формування культури спілкування. Про це, зокрема, свідчать дослідження С.М.Амеліної [1, с.2], що передбачали з'ясування ставлення майбутніх аграріїв до питання формування культури професійного спілкування під кутом зору їхніх життєвих і професійних перспектив.

Зокрема, В.Юрченко звертає увагу на такі аспекти, як оцінке ставлення до нового викладача, яке найчастіше визначається первинною інформацією про нього, особливо тією, що надходить каналом “студентського перцептивного досвіду”, підкреслюючи, що якщо оцінка попередників позитивна, то ставлення до нього нових студентів також буде, ймовірно, позитивним, і навпаки.

Привертає увагу питання новизни (під час оцінювання викладача), з яким студенти мають тривалу взаємодію та ореолу – в умовах дефіциту інформації про викладача. На цій підставі дослідник робить висновок про те, що при першому негативному враженні про викладача навіть подальші ефективні його педагогічні дії недооцінюватимуться [11, с.24-45].

В умовах формування позитивного ставлення студентів аграрного профілю до психолого-педагогічних дисциплін посилюється значення та актуальність цієї проблеми для суспільства, оскільки вирішення цього питання безпосередньо відобразиться на показниках висококваліфікованих кадрів у аграрній галузі. Саме тому процес психолого-педагогічної підготовки студентів аграрного профілю має передбачати зміст майбутньої професійної діяльності. Результатом навчання майбутніх аграріїв психології та педагогіці має стати готовність до ефективного вирішення насамперед психологічних та організаційних проблем фахової діяльності. Саме тому цей напрям підготовки повинен не тільки поєднувати сукупність науково-теоретичних знань, а й бути зорієнтованим на

формування професійної компетентності, мотиваційної готовності до входження в ситуацію професійної діяльності. Це дозволить майбутньому аграрію не тільки успішно розпочати професійну діяльність, а й виступати в ній в якості експерта власного особистісного розвитку та фахової самореалізації.

Саме тому змістовні питання формування позитивної мотивації професійної діяльності є основою фахової готовності майбутнього аграрія і показником престижу педагогічної та психологічної підготовки у вищому навчальному закладі. За таких обставин засвоєння психологічних і педагогічних дисциплін виступає сутнісним фактором формування мотиваційної готовності до майбутньої професійної діяльності студента аграрного профілю.

Необхідність розробки психологічно та педагогічно обґрунтованої теорії і практики професійної освіти в Україні зумовлено впровадженням концептуальної ідеї “освіти впродовж життя”. Реалізацію цього завдання неможливо уявити без вивчення досвіду розвинених країн. Про це свідчить Лісабонський самміт (2000 р.), який визнав необхідність розвитку Європейського Союзу в напрямі побудови суспільства, що базується на знаннях. Серед стратегічних завдань залишається актуальною проблема поглиблення інтеграційних процесів і розвитку наукового партнерства і освітянського співробітництва між Україною і країнами ЄС.

Розвиток позитивного ставлення до психолого-педагогічних дисциплін студентів аграрного профілю, на наш погляд, залежить від таких чинників: їхнього розуміння ролі психолого-педагогічних дисциплін, усвідомлення їхньої функції у суспільстві, позитивно спрямованого, доброзичливого ставлення викладачів до студентів, позитивного ідеалу викладача навчальної дисципліни, сформованого позитивного ставлення до навчання у вузі, змісту, форм і методів, які використовуються під час навчання.

Враховуючи те, що нова парадигма освіти повинна бути спрямована на саму людину, її індивідуальний розвиток, перед викладачами аграрного університету постають завдання, пов'язані з забезпеченням базових потреб особистості студента (у самоствердженні, повазі, позитивному ставленні і любові, визнанні та успіху на соціальному рівні).

При цьому залишається важливим завданням формування фахової мотивації, вироблення у студентів позитивного емоційного ставлення до навчального процесу та стійкого інтересу до психолого-педагогічних занять. В цьому контексті саме діяльність викладача вузу відіграє приклад позитивного ставлення до психолого-педагогічних дисциплін, оскільки система мотивів викладача

“передається і відчувається” студентами. Мова йде про механізми підвищення пізнавальної активності студентів, структурну перебудову їх навчальної мотивації, формування позитивного ставлення до навчання. На наш погляд, наявність у студентів адекватних уявлень про самого себе є умовою ефективного особистісного розвитку студента, позитивного ставлення до навчання.

Позитивне ставлення студентів до вивчення психолого-педагогічних дисциплін є цілісною системою особистісного ставлення до навчального процесу, що відображає характер студентських потреб, мотивів, інтересів, здібностей. Формування інтересу студентів до вивчення психолого-педагогічних дисциплін залежить, насамперед, від фахового рівня викладача в умовах навчального процесу, його спрямованості на оптимізацію ефективності навчання.

Висновки. Особливості формування позитивного ставлення студентів аграрного профілю до вивчення психолого-педагогічних дисциплін суттєво відрізняється на різних етапах навчання у вузі та характеризуються тим, що на першому курсі переважає мотивація отримання диплома і рівня кваліфікації, а на третьому курсі домінує потреба в спілкуванні, посилюється прагнення до успіху в майбутній професійній діяльності, а на п'ятому курсі переважає висока мотивація оволодіння професією і спостерігається значне підвищення оцінки задоволеності навчанням. Саме тому потреба студентів у засвоєнні психолого-педагогічних дисциплін найкраще формується починаючи з третього курсу навчання у вузі.

При цьому важливо усвідомлювати значення різних аспектів формування позитивного ставлення студентів до психолого-педагогічних дисциплін: здійснення процесу навчання в контексті особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів. У зв'язку з цим можна зробити висновок про те, що розвиток пізнавальних мотивів, потреб, інтересів, здібностей, позитивного ставлення студентів до вивчення психолого-педагогічних дисциплін залежить, передусім, від рівня психологічної культури викладача вузу.

Список використаної літератури

1. Амеліна С.М. Стан розвитку культури професійного спілкування у студентів аграрних ВНЗ: електронний ресур. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pfto/2010_9/files/pd910_45.pdf
2. Бабієнко М.Ф. Поглиблення і оновлення професійних знань фахівців агропромислового комплексу – першочергове завдання /М.Ф.Бабієнко, Є.А.Бузовський // Економіка АПК. – 2004. – №6. – С.11-16.

3. Вертилецкая И.Г. Активизация самообразования учителя в системе повышения квалификации: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / И. Г. Вертилецкая . – Новокузнецк, 2007. – 24 с.
4. Виноградова Т.І. Дослідження стану професійної спрямованості особистості студентів – майбутніх фахівців-аграріїв / Т.І.Виноградова, Н.В.Вальовська: електронний ресур. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/tavnv/2010_69/69_55.pdf
5. Галеева А.П. Организационно-педагогичні умови виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / А.П. Галеева; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І.Франка. – Дрогобич, 2009. – 19 с.
6. Євтодюк А.В. Синергетичні засади моделювання освітніх систем. автореф. дис... канд. пед. наук: спец. філос. наук спец. 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2002. – 21 с.
7. Зданевич Л. В. Адаптація студентів педагогічних училищ до нових умов життєдіяльності: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 [Електронний ресурс] / Л.В. Зданевич; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2003. – 22 с..
8. Зубкова І.Ю. Динаміка Я-образу вчителя-професіонала: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 [Електронний ресурс] / І.Ю. Зубкова; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2001. – 20 с.
9. Коломієць Д.І. Інтеграція знань з природничо-математичних і спеціальних дисциплін у професійній підготовці учителя трудового навчання: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 [Електронний ресурс] / Д.І. Коломієць; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2001. – 20 с.
10. Левчук О.В. Інтеграція як необхідна умова сучасної підготовки майбутнього фахівця агропромислового комплексу: електронний ресур. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nzvdpu_pp/2007_18/text%20rozdil%205/integraciya%20yak%20neobxidna%20umova.pdf
11. Педагогічні умови формування професійної спрямованості особистості студентів вищих аграрних закладів освіти: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 [Електронний ресурс] / Л.А. Сподін; Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. – К., 2001. – 20 с.
12. Системное управление образованием взрослых в условиях модернизации: Монография в 3-х томах/ Научн. редактор А.И.Жилина. – СПб.: ГНУ ИОВ РАО, 2006. – 176 с.

13. Юрченко В.І. Оцінні ставлення в педагогічній взаємодії: електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.psych.kiev.ua>
14. Шусть В.В. Системний підхід до формування професійної відповідальності студентів: електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2006_12_2/doc_pdf/Shust%27_st.pdf

In the article main attention is accentuated on the specific of formation positive attitude students of agrarian university and the educational process. The value of psychology-pedagogical disciplines for development of professional competitiveness of future agrarians is underlined in it.

Keywords: positive relations, system approach, interest to psychology-pedagogical disciplines.

Отримано: 28.01.2011

УДК 37. 048. 4. : 378

Г.Ю. Микитюк

Формування професійної ідентичності майбутнього вчителя як результат взаємин викладача і студента

У статті розглядається проблема взаємин викладачів і студентів у зв'язку з формуванням професійної ідентичності майбутніх учителів. Особлива увага приділяється втіленню в навчальний процес активних методів навчання як необхідної умови оптимізації розвиваючої педагогічної взаємодії, головним завданням процесу підготовки майбутнього вчителя з погляду на його особистісне зростання має бути забезпечення організаційних умов для створення сприятливого соціально-психологічного клімату в педагогічному навчальному закладі, за якого студенти й викладачі залучаються в єдиний процес спільної навчальної і педагогічної діяльності на основі принципів гуманізації міжособистісних взаємин, творчої активності й професійно-особистісного самоствердження.

Ключові слова: процес соціалізації, ідентифікація, “Образ-Я”, “Я-концепція”.

В статье рассматривается проблема взаимоотношений преподавателей и студентов в связи с формированием профессиональной идентичности будущих учителей. Особое внимание уделяется внедрению в учебный процесс активных методов обучения как необходимого условия